

Katinka Lünemann

m.m.v.
Marjolein Goderie
Ilse de Groot
Marjan Wijers

Politie en gender

Discussiestuk

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Politie in verandering	7
3	Kerntaken en contact met de burger	11
	Surveillance en noodhulp	12
	Surveillance en gezagsuitoefening	12
	Noodhulp en doelgroepen	14
	Burgercontacten en opnemen van aangiften	15
4	Inschatten, aanhouden en verhoren	17
	De strafrechtelijke aanpak	17
	Doelgroepen	18
5	Mainstreamen moet	21
6	Gebruikte literatuur	23

Inleiding

Het VCE heeft het Verwey-Jonker Instituut gevraagd een prikkelende paper te schrijven over de politie en doorwerking van gender in hun werk. Doel ervan is het 'openen van de ogen' van beleidsmensen en politiemensen op dit onderwerp: hebben jullie daar wel aan gedacht, het zou ook zo kunnen.

Deze vraag naar de invloed van gender op de taak van de politie komt voort uit de verplichting tot mainstreaming van departementen, in dit geval BZK, in navolging van het Kabinetsstandpunt Gender Mainstreaming (2001)¹. Departementen zijn zelf verantwoordelijk voor het integreren van emancipatiedoelstellingen in regulier beleid (VCE, Dat moet echt beter, 2005). Gendermainstreaming verplicht de overheid beleid te analyseren in effecten voor gender: in hoeverre heeft het beleid effecten naar sekse/gender en hoe beïnvloedt het beleid de positie van mannen en vrouwen (Van den Brink, 2005). Gendermainstreaming is er uiteindelijk op gericht om discriminatie en ongelijke behandeling in de zin van machtsverschillen uit te bannen (Römkens, 2006).

In onze zoektocht naar genderitems hebben we gesproken met politiemensen en literatuur bekeken. De conclusie is dat gender en politie momenteel geen hot item is, om zacht uit te drukken, hoewel er zeker aandacht is voor het onderwerp. Deze aandacht gaat echter vooral uit naar het personeelsbeleid. Dit thema laten we op verzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken buiten beschouwing. Het gaat ons in dit paper om genderaspecten die verscholen zitten in het werk van de politiemann en politievrouw enerzijds of die te maken hebben met de maatschappelijke (doel)groepen waar de politie mee geconfronteerd wordt anderzijds. Aanverwante diversiteitsonderwerpen als homoseksualiteit en rassendiscriminatie, of de kruispunten vrouw en allochtoon of allochtoon, homo en man (of vrouw), komen niet (expliciet) aan bod².

¹ De VCE heeft tot taak in het kader van mainstreaming de gendergevoelige beleidsdomeinen te identificeren, emancipatie-activiteiten te inventariseren en concrete resultaten te meten. Uit hun eerste inventarisatie bleek hoe moeilijk het voor de beleidsdirecties is om gendermainstreaming vorm te geven.

² Dit zou overigens wel interessant zijn om nader te onderzoeken.

Het voor u liggende paper is een discussiestuk. Het is meer opiniërend dan wetenschappelijk onderbouwd. We hebben ons de vraag gesteld of in de praktijk van het politiewerk het seksevraagstuk een rol speelt, en zo ja, hoe dan. Vervolgens is de vraag of gendermainstreaming bewuster moet worden ingezet in beleid. De vraagstelling luidt:

Hoe werkt gender door in het werk van de politie en is een vernieuwde aandacht voor gender wenselijk uit oogpunt van legitimiteit van de politie?

De paper zal rond twee hoofdthema's worden uitgewerkt:

- Kerntaken en de omgang met burgers.
- Aanhouden en verhoren.

In deze paper gaan we in op gender in het werk van de politie op drie 'niveaus': kerntaken, gedrag en handelingen van politiemensen en omgang met doelgroepen. Het eerste niveau betreft de vraag wat als de kerntaken van de politie wordt gedefinieerd en of de verschuiving van hulp naar noodhulp voor vrouwen andere consequenties kan hebben dan voor mannen. Het tweede niveau betreft het handelen van de politie en hoe (vermeende) gendereigenschappen bewust of onbewust een rol spelen in het politiewerk. Is het zinvol hier specifiek beleid op te initiëren, met andere woorden zijn vrouwen beter in andere taken dan mannen, of anders gesteld, voor welke taken zijn meer vrouwelijke dan mannelijke eigenschappen geschikt en zou dit betekenis moeten hebben voor de inzet van mannen en vrouwen? Het derde niveau betreft de omgang met burgers en hoe de politie inspeelt of zou moeten inspelen op maatschappelijke (seksespecifieke) ontwikkelingen. Meer specifiek gaat het om de vraag hoe de politie omgaat met 'doelgroepen' en zich bewust is van mannelijke en vrouwelijke posities.

De paper is als volgt opgebouwd. Eerst wordt een historische schets gegeven van de rol van vrouwen binnen de politie (hoofdstuk 2). Vervolgens gaan we in op het contact van de politie met burgers en gaan na of hier genderissues een rol spelen (hoofdstuk 3). We doen dit aan de hand van twee onderwerpen: 1. surveillance en noodhulp en 2. het opnemen van aangiften. Vervolgens gaan we in hoofdstuk 4 in op de strafrechtelijke aanpak met aandacht voor inschatten, aanhouden en verhoren en de rol van gender. We besteden aandacht aan het handelen van politiemensen enerzijds en aan specifieke doelgroepen anderzijds. In hoofdstuk 5 geven we antwoord op de vraagstelling. Naast een schets van de aard van de problematiek zullen zo mogelijk aanzetten worden gegeven voor verbeteringen in de aanpak en aandachtspunten voor de toekomst.

2

Politie in verandering³

Van oorsprong is de politie een mannenbolwerk. De eerste politievrouwen treden in de jaren twintig toe bij de politie. Dit hangt samen met de uitbreiding van de kinderplicht (bijvoorbeeld de wet op de leerplicht) en de uitbreiding van de zedewetten. De kinderplicht- en zedewetten hadden vooral betrekking op kinderen en vrouwen en de politie kreeg daarin een sociale rol. Het zijn vooral vrouwen die deze taak binnen de politie op zich nemen. Het zijn ongetrouwde vrouwen, die in dienst van de gemeentekorpsen komen zonder voorafgaand een politieopleiding te hebben gevolgd. Vrouwen moesten zich aanpassen aan de politiecultuur met hiërarchische omgangsvormen, specifieke 'taal' en humor. Zij moesten zich in een tijd waarin het niet gewoon was dat vrouwen buitenshuis betaalde arbeid verrichten, leren omgaan met superieuren en minderen en bovendien leren gezag uit te stralen tegenover het publiek. Doorgaans waren het hoog geschoolde vrouwen. De taak van de politievrouwen betrof vooral sociale arbeid en misdaadpreventie. De werkplek moest daarom zo min mogelijk op een politiebureau lijken: in Utrecht was het een kamer naast het politiebureau en leek het meer op een huiskamer van een vriendelijke dame waar kinderen en vrouwen langs konden komen zonder het gevoel te krijgen op het politiebureau te zijn. Op een informele manier werd contact gelegd met meisjes en vrouwen. Tot de tweede wereldoorlog droegen politievrouwen geen wapens (sommigen hadden een fluitje of een alarmtrompetje) en hadden geen uniform. Hoewel ook de mannen van de kinderplicht- en zedenrecherche in burgerkleding liepen, hadden de mannen wel een uniform. De aard van de zaken waarmee de kinderplicht- en zedenpolitie te maken kreeg veranderde in de loop van de jaren door de verandering van maatschappelijke problemen.

Het niet-repressieve werk van de politie had een lagere status dan het politieoptreden waar vuurwapens, voertuigen en paarden aan te pas kwamen. Hoewel het werk van de kinderplicht- en zedenpolitie gezien de maatschappelijke problematiek, zeker in de steden, als onmisbaar werd gezien, werd het werk tegelijkertijd als typisch vrouwelijk gezien. Vrouwen werden weliswaar geaccepteerd binnen de politie, maar wel binnen een typische vrouwenrol: er was sprake van een *female-gendered model of policework*.

Na de tweede wereldoorlog komen in meer korpsen vrouwen in dienst, mede door de personeelsschaarste in de naoorlogse economie. Het aantal vrouwen blijft echter heel beperkt en op het platteland zijn geen politievrouwen werkzaam. Veel functies binnen de politie waren tot eind jaren zeventig niet voor vrouwen opengesteld. Vrouwen hielden zich in eerste instantie vooral bezig met de maatschappelijke kant van het politiewerk, zoals jeugd, zeden, verkeerstoezicht bij scholen en opvang van slachtoffers. Bij nieuwe maatschappelijke problemen is het vaak de politie die als eerste de opvang en zorg op zich neemt om

³ Deze paragraaf is grotendeels gebaseerd op: N. Manneke, Vrouwen van kaliber, 1998.

die naar verloop van tijd over te dragen aan gespecialiseerde instellingen. Te denken valt aan zorg voor jonge, ongehuwde moeders, filmkeuringen om de jeugd te behoeden voor ongepaste beelden, en onzedelijk gedrag van meisjes. Na de oorlog is het de toegenomen verkeersdruk en de verwildering van de jeugd.

In alle korpsen werden vrouwen vanwege hun sekse beperkingen opgelegd. In enkele korpsen mochten vrouwen in de surveillancedienst, al dan niet in een auto, maar nog steeds zonder wapenstok of vuurwapen. Ook gingen ze mee naar meldingen van vechtpartijen of ongelukken met een dodelijke afloop, maar bleven dan in de surveillanceauto zitten wachten tot hun collega weer terugkeerde nadat de zaak was afgehandeld. Vrouwen werden weggehouden van zelfmoord, grove zedendelicten, exhibitionisme en het bijwonen van sectie op lijken. Vrouwen mochten geen motorfietsen berijden, noch fysiek zware taken verrichten. Ook klimpartijen, het bemannen van het waterkanon en de omgang met zwervers werd aan mannen overgelaten. Vrouwen deden geen of minder nachtdiensten; alleen voor het fouilleren van een vrouwelijke gevangene werden zij geacht hun bed uit te komen. Vrouwen waren een waardevolle versterking, maar zij werden niet als volwaardig beschouwd. De vrouwelijke natuur werd beschouwd als gericht op menselijke verhoudingen, behulpzaamheid, gezelligheid en warmte. De aspecten durf, doortastendheid, zekerheid in het optreden en doelgericht handelen worden als mannelijk bestempeld. Het vrouwelijke wordt weliswaar gewaardeerd, maar tegelijkertijd bestempeld als fysiek zwak, emotioneel zachtmoedig en mentaal inferieur. Moed, fysieke kracht, doorzettingsvermogen en autoritair optreden werd als superieur gedacht en aan mannen toebedeeld. De zogenaamde vrouwelijke kwaliteiten als intuïtie, tact en verbale vaardigheden werden niet of nauwelijks in verband gebracht met politieke beroepskwalificaties. De vrouwelijke eigenschappen werden echter ook wel eens als superieur benoemd, zoals de leider van het eerste Amsterdamse infiltratieteam verwoordde: *'Vrouwen vind ik soms zelfs beter, ze zijn concreter over wat ze hebben meegemaakt, ze onthullen meer en zijn bovendien alerter op linke situaties. De dames in mijn tijd waren behoorlijk stressbestendig. Echte koele kikkers.'* (geciteerd in Manneke, 1998, p. 156).

Vanaf de jaren zeventig zijn steeds meer vrouwen werkzaam binnen de politie en ook (vrouwelijke) allochtonen komen (mondjesmaat) bij de politie. De gelijkstelling van vrouwen aan mannen komt vanaf midden jaren zeventig op gang. Zij werken steeds vaker in de surveillancedienst en worden ook bewapend. Vrouwen gaan (in zeer kleine getallen) deel uitmaken van de bijzondere diensten als bereiden politie, de motorsurveillance en de mobiele eenheid. De dagopleiding van de NPA wordt opengesteld voor vrouwen. Er komen (een beperkt aantal) allround inspectrices van de NPA en zij krijgen leidinggevende posities buiten de kinderen zedenpolitie. De verandering van positie van vrouwen binnen de politie heeft niet alleen te maken met het emancipatieproces. Er was ook aanhoudende kritiek op de formele houding van de politie naar burgers toe en de nadruk op technische middelen. Er was behoefte aan een sociale politie vanuit het idee dat de kloof tussen burgers en politie kleiner moest worden. Door het aanstellen van meer vrouwen op verschillende functies werd verwacht dat het mannelijke beeld van de politie in positieve zin veranderd zou kunnen worden. Toch was met het toetreden van meer vrouwen bij de politie in de verschillende diensten de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen niet opgeheven. Niet alleen was er weerstand tegen vrouwen in alle diensten, die zich uitte in denigrerende opmerkingen, grove bejegening en het karakteriseren van vrouwen als zwakke maar gevaarlijke wezens, maar ook de combinatie carrière, relatie en gezin bleef moeilijk te verwezenlijken.

Vanaf de jaren tachtig organiseren politievrouwen zich. Er komen vrouwen-netwerken naast de *old boys' networks*, zowel nationaal (Landelijk Steunpunt Politievrouwennetwerk), Europees (ENP) als internationaal (IAWP). Vrouwen voeren actie voor allerlei arbeidsvoorwaarden (deeltijd, kinderopvang) om het werk goed te kunnen doen en tegen discriminatie, seksuele intimidatie en de mannelijke cultuur. Deeltijdarbeid is noodzakelijk om te voorkomen dat vrouwen en masse de politie verlaten als er kinderen komen. In de jaren negentig is parttime werken mogelijk en kinderopvang wordt geregeld. Er wordt kritiek geuit op de machocultuur op de politieschool en de seksistische wijze waarop (aspirant) politievrouwen worden bejegend. Uit onderzoek begin jaren negentig naar ongewenste omgangsvormen binnen de politie kwam naar voren dat meer dan de helft van de vrouwen last had van ongewenst verbaal gedrag, en ongeveer een derde ergerde zich aan pin ups en blootkalenders. Ongeveer een vijfde van de vrouwen had last van ongewenste aanrakingen, zoenen en stoeien. Ongeveer drie procent van de respondenten gaf aan aangerand te zijn en een procent verkracht. De onderzoeksresultaten maakten veel discussie los en er werd beleid op gemaakt, bijvoorbeeld het instellen van klachtencommissies en vertrouwenspersonen, mede gestimuleerd door de Landelijke Politie Emancipatie Commissie (Manneke, 1998).

Onderzoek zeven jaar later door het NISSO wijst uit dat ondanks goed geutilleerde klachtencommissies en vertrouwenspersonen seksuele intimidatie niet is afgenomen. Bijna de helft van alle vrouwen (48%) en één op de zes mannen (16%) zegt in de voorafgaande twee jaar seksueel intimiderend gedrag te hebben meegemaakt, waarvan men ook last heeft ervaren. Het gaat hierbij vooral om minder extreme zaken als schunnige seksuele opmerkingen en lichamelijk contact dat als ongewenst wordt ervaren. Nog eens een vijfde van de vrouwen en bijna een derde van de mannen heeft ook ervaring met dergelijke vormen van intimiderend gedrag, maar zegt daar geen last van te hebben gehad. Eén op de vijfentwintig vrouwen (4%) en één op de honderd mannen (1%) rapporteert seksuele dwang te hebben meegemaakt. Bij de politie worden vrouwen minstens twee maal zo vaak met seksuele intimidatie geconfronteerd als in een gemiddelde andere Nederlandse bedrijfstak. De gevolgen van seksuele intimidatie zijn voor vrouwen groter dan voor mannen. Vrouwen die seksuele intimidatie hebben meegemaakt, ervaren hun werk verhoudingsgewijs negatiever en rapporteren meer gezondheidsproblemen. Aan het veranderen van de cultuur binnen de organisatie is incidenteel gewerkt. Het merendeel van de betrokken beleidsmedewerkers ervaart weinig draagvlak voor preventief beleid⁴. Overigens hebben vrouwen niet alleen binnen de organisatie vaker last van seksuele intimidatie dan mannen. Ook worden politievrouwen op straat vaker geconfronteerd met kussende gebaren als belediging evenals hoerachtige termen (Van Stokkom, 2005, p. 35-36).

Naast aandacht voor seksuele intimidatie binnen het politiekorps is er aandacht voor geweld tegen vrouwen buiten het korps, mede gestimuleerd door de vierde Wereldconferentie van de Verenigde Naties in Beijing waar een delegatie van het EPN aanwezig was. Weer zie je dat de politie(vrouwen) het voortouw neemt/nemen in de aanpak van een sociaal probleem (Manneke, 1998). Begin deze eeuw krijgt de aanpak van huiselijk geweld een enorme impuls doordat de overheid het landelijke project voorkomen en bestrijden huiselijk geweld startte in 2000 (Privé geweld - Publieke zaak). Regionaal is het vaak de politie en/of de vrouwenopvang die een voortrekkersrol vervullen (Lünnemann & Overgaag, 2002).

⁴ (<http://www.nieuwsbank.nl/inp/2000/10/24/H008.htm>). Uit buitenlands onderzoek komen soortgelijke resultaten, zie voor Noorwegen: Burke & Mikkelsen (2004).

De reorganisatie van de politiekorpsen in de jaren negentig heeft een negatieve invloed op de emancipatie van vrouwen binnen de politie en de aanpak van seksueel geweld. Na de reorganisatie zijn de jeugd en zedenafdelingen grotendeels verdwenen. De mannen nemen als vanouds de sleutelposities in. In hogere functies was een deeltijdfunctie eind jaren negentig nog steeds niet mogelijk, maar tegenwoordig kan elke functie in principe in deeltijd worden uitgeoefend (Manneke, 1998). Het aandeel van vrouwen in de organisatie neemt toe, op de politieacademie is het aandeel van vrouwen boven de vijftig procent, maar in de hogere functies zijn vrouwen nog zeldzaam (Vogelsang, 2006).

De discussie over de kerntaken in samenhang met prestatieconvenanten heeft een tijdperk ingeluid met meer aandacht voor opsporen en handhaven. De hulpverlenende taak van de politie wordt expliciet benoemd als noodhulp. In termen van gender zou je kunnen stellen dat de maatschappelijke hulpverlenende taak van de politie de zachte (vrouwelijke) kant van de politie vertegenwoordigt, terwijl de taak van opsporen en handhaven de harde (mannelijke) kant van de politie. In het volgende hoofdstuk gaan we hier nader op in.

Op organisatieniveau zie je dat vrouwen en allochtonen niet zozeer worden binnengehaald uit oogpunt van positieve discriminatie, zoals in de jaren zeventig, maar eerder omdat het binnenhalen en houden van doelgroepen noodzakelijk is om de kwaliteit van het politiewerk te vergroten en haar legitimatie in de samenleving te vergroten.⁵

Concluderend. Vrouwen, en later allochtone en homoseksuele politiemensen, hebben bijgedragen aan het vermaatschappelijken van de politie. Vrouwelijke leidinggevende hechten vaak meer aan goed luisteren naar en veelvuldig overleggen met hun ondergeschikten. Zij waarderen eigen inbreng van agenten en proberen persoonlijke belangstelling voor hun personeel te laten doorklinken in het beleid, aldus een van de geïnterviewden. Traditionele ‘vrouwelijke’ eigenschappen als inlevingsvermogen en draagvlak creëren worden meer en meer gewaardeerd, maar lijken nog niet op hetzelfde waarderingsniveau van traditionele ‘mannelijke’ eigenschappen te zitten zoals daadkracht, besluitvaardigheid en resultaatgerichtheid. De aanpak van veiligheidsproblemen vraagt echter steeds meer om traditionele vrouwelijke eigenschappen zoals verbinding, het talent te organiseren, draagvlak te creëren en een meer procesgeoriënteerd werken.⁶ Ook wordt het steeds belangrijker om verschillende taken tegelijkertijd te verrichten. Het is belangrijk snel te kunnen switchen van de ene taak naar de andere, of van de ene aanpak of vorm van bejegening naar de andere. Een gestandaardiseerde autoritaire aanpak past niet in deze tijd.

De harde kanten van vrouwendiscriminatie zijn afgesleten, maar de vraag blijft in hoeverre de macht van de vanzelfsprekendheid vrouwen of vrouwelijke eigenschappen uitsluiten of benadelen. De macht van de vanzelfsprekendheid is lastiger te ontmaskeren dan discriminatie. Manipulaties en autoriteit spelen een rol, maar ook vanzelfsprekendheid in omgangsvormen. De wijze waarop gender een rol speelt binnen de politieorganisatie of tussen de politie en het publiek is lastiger te ontwarren als enkel gedacht wordt in sekseneutrale termen. Het doordenken van het politiebeleid en het politie handelen in termen van gender kan onverwachte gezichtspunten opleveren.

⁵ Met dank aan Gerda Dijkman voor haar ongepubliceerde bijdrage: De essentie van het beroepsbeeld van de politie (z.j.).

⁶ Idem noot 5.

Kerntaken en contact met de burger

Volgens artikel 2 Politiewet heeft de politie tot taak ‘te zorgen voor de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde en het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven’. Sinds begin deze eeuw wordt in het kader van de kerntakendiscussie nadrukkelijk het verlenen van hulp teruggebracht naar noodhulp (naast strafrechtelijke rechtshandhaving en de handhaving van de openbare orde). Deze nadruk op noodhulp hangt samen met de aanscherping van eisen op het gebied van opsporing en handhaving (prestatieconvenanten) en het idee dat het takenpakket van de politie de afgelopen decennia voortdurend is uitgebreid, ook met taken die eigenlijk niet tot de vaste politietaken gerekend mogen worden. Daardoor zou de politie niet meer voldoende aan haar kerntaken toekomen. Bovendien is de politie niet toegerust voor deze algemene hulpverlenende of opvangtaken. Gedacht wordt aan hulpverlening aan overlastgevend met psychische en/of verslavingsproblemen, hulpverlening aan jongeren, medische hulpverlening en hulpverlening aan slachtoffers. De oneigenlijke taken behoren zo spoedig mogelijk over te worden gedragen aan de wel verantwoordelijke hulpverlenende instantie. De veiligheidszorg wordt hiermee niet als uitsluitende taak van de politie beschouwd, maar als een gedeelde verantwoordelijkheid van verschillende overheden en overheidsdiensten op internationaal, landelijk, provinciaal en lokaal niveau, maatschappelijke organisaties (bedrijven, scholen, hulpverlening, organisaties) en individuele burgers (Kerntaken, een notitie, 2005). Veiligheidszorg onderscheidt zich van strafrechtelijke handhaving dat alleen reageert als het kwaad al is geschied; er moet een verdenking van een strafbaar feit zijn, en de individuele verdachte, opsporing en wetshandhaving staan centraal.

In het kader van de veiligheidszorg moet de politie met verschillende actoren samenwerken in de preventieve sfeer. Daarnaast wordt tegenwoordig een steeds grotere nadruk gelegd op de zelfredzaamheid van burgers. Een procesmatige aanpak en draagvlak creëren zijn belangrijke aspecten van veiligheidszorg. De begrenzing van de hulpverleningstaak vereist een goede coördinatie op de verschillende niveaus en versterking van de samenwerking tussen de verschillende partners in het ‘veiligheidsbestel’ (Terpstra & Kouwenhoven, 2004).

De vraag is of deze verschuiving naar de kerntaken opsporing, handhaving en noodhulp, en een goede afstemming met ‘ketenpartners’, genderaspecten heeft. Wat betekenen deze ontwikkelingen voor het werk van de politie en welke implicaties heeft dit vanuit gender gedacht?

Er is discussie binnen de politie of voorgaande ontwikkeling ertoe leidt dat er gaten in de hulpverlening vallen en minder tijd aan preventieve maatregelen kan worden besteed (Sey & Jochoms, 2007). In het kader van een genderanalyse is het belangrijk of we een omslag kunnen constateren van vermaatschappelijking naar een meer repressieve en harde aanpak en of hierdoor vrouwen minder werk-satisfactie beleven, vrouwelijke waarden minder plaats krijgen binnen de politie-

cultuur en vrouwelijke burgers minder hulp van de politie ontvangen. Hierover zijn echter nauwelijks gegevens.

Uit de literatuur en de gesprekken die we hebben gevoerd in het kader van deze paper komt geen eenduidig beeld naar voren. Enerzijds lijkt het erop dat voorlichtingsactiviteiten op scholen zijn gestaakt, maatschappelijke afdelingen binnen politiedistricten zijn opgeheven en het werk van de politie meer wordt gestuurd naar opsporings- en handhavingstaken door de prestatieconvenanten (vaak bekeuren bijvoorbeeld). Anderzijds zien we een ontwikkeling waar hulpverleners van het maatschappelijk werk een plaats op het politiebureau krijgen, zodat de hulpverlenende taak direct kan worden verleend zonder dat de politie hier verantwoordelijk voor is. Daarnaast zijn er allerlei vormen van samenwerking en afstemming met professionals waardoor de maatschappelijke functie van de politie is versterkt. Het maken van verbinding en het als een spin in een web tussen en met burgers werken om veiligheid te creëren is in het werk van de politie van essentieel belang. Een politievrouw: 'Verbinding maken in wijken en buurten, goed luisteren en intuïtie zijn belangrijk juist om mogelijke ontsporingen voor te zijn of te kanaliseren. Voorkomen moet worden dat de politie geen verbinding legt met jongeren en wijkbewoners, er no-go gebieden ontstaan en een repressieve politie meer vijanden dan medestanders heeft. Dan krijg je toestanden zoals in Frankrijk. Om de legitimiteit van de politie te versterken is het belangrijk de vrouwelijke eigenschappen (die mannen ook kunnen hebben) expliciet te benoemen en op hetzelfde niveau te plaatsen als mannelijke eigenschappen als daadkracht, besluitvaardigheid en kracht. Dit past prima binnen de kerntaken.' Je zou kunnen stellen dat de kerntakendiscussie in samenhang met de prestatiecontracten weliswaar heeft geleid tot meer nadruk op rechtshandhaving en opsporing - de harde(of mannelijke) kanten van het politiewerk -, maar dat de veiligheidszorg meeromvattend is en zowel noodzaakt tot samenwerking en afstemming, als tot preventieve en hulpverlenende taken - de zachte (of vrouwelijke) kanten van het politiewerk -. Hoe de verhouding is tussen deze verschillende taken zou voor bepaalde onderwerpen nader moeten worden onderzocht, bijvoorbeeld de aanpak van huiselijk geweld of het burgercontact in wijken. Komt de hulpverlenende taak in de verdrukking en zijn vrouwen als burger hier vaker de dupe van dan mannen?⁷

Surveillance en noodhulp

Hieronder gaan we nader in op burgercontacten: eerst op surveillance en noodhulp, en vervolgens op het opnemen van aangiften. Onderzocht wordt of hier specifieke genderspecten een rol kunnen spelen.

Surveillance en gezagsuitoefening

Tegenwoordig heeft de politieagent niet vanzelfsprekend gezag; hij of zij moet dit verdienen. Formele gezagsvormen hebben plaatsgemaakt voor argumentatieve en persoonlijke gezagsvormen. Het geforceerd toepassen van regels of zich verschuilen achter voorschriften en regels roept bij burgers veel weerstand op. Bovengedrag van de politie wordt alleen aanvaard als de politie uitlegt waarom zij handelen zoals zij handelen. Bovendien verwachten burgers een eerlijke en

⁷ Tijdens de workshop bediscussiëren we de volgende stelling: De maatschappelijke zorg voor slachtoffers van (o.a.) huiselijk geweld zoals die de laatste jaren binnen een aantal korpsen is ontwikkeld hoort niet thuis binnen de opsporingstaken, en evenmin binnen de noodhulp. De politie zal deze taak dus moeten afstoten.

procedureel correcte behandeling. Waargenomen oneerlijkheid (waarom word ik wel aangehouden en hij niet) kan een bron van conflicten zijn.

De gezagsuitoefening is kwetsbaarder geworden omdat het verwerven van gezag een moeizaam proces is geworden. Van Stokkom (2005, 2006) laat zien dat niet alleen de verhouding politie - burger asymmetrisch van aard is, maar het boven-gedrag van politiemensen extra wordt bemoeilijkt door ongelijksoortige statushiërarchieën: naast de formele posities spelen etniciteit, sekse, leeftijd en klasse van de burger een rol. Politieagenten vinden het lastiger vrouwen (en ouderen) die een grote mond opzetten, aan te pakken. Vrouwen hebben evenals ouderen een beschermde status. Agenten (en omstanders) achten verbale agressie van vrouwen als respectloos, eerder dan als mannen verbale agressie uiten. Men vindt dat vrouwen netjes en meegaand behoren te zijn (Van Stokkom, 2006, p.14). Hoewel men vindt dat vrouwen zich netter behoren te gedragen, treden agenten minder streng op tegen vrouwen dan mannen. Dit komt eveneens uit een onderzoek van Sherman uit 1980 (zie Stol e.a., 2004, p.197).

Ook de sekse van de agent is van invloed. Uit diverse onderzoeken (Kop e.a., 1997) blijkt dat in het algemeen de woordkeuze van mannen en vrouwen verschilt. De woordkeuze van mannen reflecteert meer macht en assertiviteit (do-meinbewaking) terwijl de woordkeuze van vrouwen meer zwakheid en passiviteit vertoont: zij gebruiken vaker verzachtende woorden als misschien, in mijn beleving en stellen zich vaker aarzelder op. Zij sluiten de zin vaker af met 'vind je ook niet'? Vrouwen moedigen meer aan tot spreken terwijl mannen minder moeite hebben met rechtstreeks appelleren. Mannen bepalen vaker de richting van het gesprek, zijn meer aan het woord en interrumpen vaker. Vrouwen reageren meer op non-verbale signalen van de gesprekspartner en doordat zij vaker met een hoge en zachte stem spreken klinken ze minder snel autoritair. Daarnaast is de vraag of vrouwen vaker zelfkritiek uiten dan mannen (Van Stokkom, 2005). Het optreden door vrouwelijke agenten blijkt makkelijker door het publiek te worden aanvaard (Kop e.a., 1997, p. 20). Burgers storen zich minder aan het gedrag van vrouwelijke politieagenten (Van Stokkom, 2005, p. 52). Vrouwelijke politieagenten worden bijvoorbeeld minder vaak uitgescholden dan mannelijke politieagenten (58% versus 72%), terwijl deze verschillen niet bestaan voor allochtone en autochtone politieagenten (Van Stokkom, 2005 haalt Middelkoop & Driessen aan). Recent verkennend onderzoek verricht door studenten van de politieacademie geeft eveneens aan dat optreden en aanpak tussen mannelijke en vrouwelijke agenten verschilt. Het optreden van vrouwelijke agenten lijkt bijvoorbeeld minder vijandig gedrag van de burger op te leveren (Drupsteen, 2005). Er is door andere studenten gekeken naar de invloed van sekse op de surveillancekoppels. Geconcludeerd wordt dat als een agentenkoppel bestaat uit twee vrouwen, de nadruk meer ligt op hulpverlening dan wanneer het gaat om een gemengd koppel of een mannenkoppel (wellicht omdat twee vrouwen eerder naar een hulpverleningssituatie worden gestuurd). Daarnaast komt naar voren dat als een koppel gemengd is, eerder een masculien dan een feminien patroon in politiewerk ontstaat⁸ (Stol & Vink, 2005).⁹

⁸ Tijdens de workshop bediscussiëren we de volgende stelling: In het kader van het tegengaan van geweld tegen politiefunctionarissen is het van belang 'vrouwelijke' kwaliteiten in te zetten: een vrouwelijke benadering werkt de-escalerend.

⁹ Met dank aan Wouter Stol voor deze informatie.

De vraag is in hoeverre er in de opleiding en in het werk aandacht is voor gender-verschillen. In het kader van de professionalisering van het politiewerk lijkt het goed dat binnen de opleiding aandacht wordt besteed aan sekseverschillen. Welke emoties, welke vaardigheden en welk gedrag worden binnen de politie gewaardeerd en hoe verhoudt zich dit tot de seksen (en etnische achtergronden).¹⁰ En is het zinvol te spreken van mannelijke en vrouwelijke eigenschappen of kan beter in sekseneutrale termen aandacht worden besteed aan verschillende ‘zachte’ en ‘harde’ eigenschappen? Welke mannelijke (of harde) vaardigheden en vrouwelijke (of zachte) vaardigheden zijn in welke situaties en voor welke taken relevant?¹¹

Noodhulp en doelgroepen

Een ander punt betreft de verandering van hulp bieden naar noodhulp en zo spoedig als mogelijk overdragen naar de verantwoordelijke hulpverlenende instantie of opvang. Heeft deze beweging andere consequenties voor vrouwen dan voor mannen? Heeft de beweging naar alleen noodhulp bieden als sprake is van een acute situatie of direct gevaar of als er een koppeling is met een handhavingstaak voor vrouwen meer nadelige consequenties omdat vrouwen vaker hulp vragen zonder dat sprake is van een acute situatie?

In het algemeen zijn jongens en mannen vaker verdachten dan meisjes en vrouwen. Maar zijn vrouwen vaker slachtoffer in het politiecontact? Dit geldt voor geweld in de privé sfeer. Bekend is dat de politie vooral te maken krijgt met vrouwen als slachtoffer van geweld in de privé sfeer en mannen als dader. Als het gaat om geweld in de publieke sfeer wordt de politie vooral geconfronteerd met mannen als dader en als slachtoffer (Lünnemann & Bruinsma, 2005). Als het gaat om psychiatrische stoornissen, verslaving, dakloosheid, hoe staat het dan met de verdeling naar sekse? In onze speurtocht naar gender en politie zijn we hier over geen gegevens tegen gekomen. Is het zo dat vrouwen en mannen verschillende hulpvragen hebben? Zou het kunnen zijn dat door meer nadruk op noodhulp, vrouwen minder hulp krijgen aangeboden of dat de hulp sneller verandert van een hulpverleningstraject naar een strafrechtelijk traject, wat voor vrouwen andere consequenties heeft dan voor mannen? In hoeverre is de rol van de wijkagent veranderd door de grotere nadruk op kerntaken? Valt er een gat in de signalering van problemen doordat de politie minder toekomt aan de ‘oog en oor’ functie? En wie zijn daar de dupe van, zijn daar gender verschillen te constateren?

Als we kijken naar de ontwikkelingen rond de *aanpak van huiselijk geweld* zien we dat de aanpak van de politie is veranderd van in principe sussen en bemiddelen naar in principe aanhouden. Tegelijkertijd wordt ingezet op het bieden van hulp door te verwijzen naar hulpverlening, zowel voor daders als slachtoffers. Met het huisverbod als nieuw instrument zal in de toekomst de hulpverlening kunnen worden versterkt ten gunste van een strafrechtelijke aanpak. Het doel is dat het geweld stopt. Het beleid huiselijk geweld kent geen differentiatie naar sekse. Huiselijk geweld is een sekseneutrale term en omvat partnergeweld, kindermishandeling, en ouderenmishandeling (zie ook Römken, 2006). Erkend wordt dat mannen ook slachtoffer kunnen zijn en vrouwen ook dader, maar er

¹⁰ Martin (1999) analyseert de rol van gender in de beroepscultuur en politieorganisatie

¹¹ Tijdens de workshop bediscussiëren we de volgende stelling: Wanneer je binnen het politiewerk en in de politie-opleiding aandacht besteedt aan genderaspecten, bevordert je het denken in stereotiepen. De politie moet sekseneutraal zijn.

wordt geen analyse gemaakt van de verschillen en overeenkomsten van daderschap en slachtofferschap voor de seksen en of dit implicaties zou moeten hebben voor de interventie.

Voorgaande zien we eveneens als het gaat om *eer gerelateerd geweld*: de neiging om te benadrukken dat vrouwen ook dader kunnen zijn en mannen ook slachtoffer, zonder analyse dat het daderschap en slachtofferschap van mannen en vrouwen verschillend van aard is. Ook in geval van *zedenmisdrijven* kunnen mannen en vrouwen slachtoffer zijn en dader, maar kan de aard van het slachtofferschap c.q. daderschap verschillen (zie het voorbeeld zedenmisdrijven in het kader in hoofdstuk 4). Als we naar *partnerdoding* kijken, weten we dat vrouwen die hun partner doden dit vaak doen na jarenlang door de partner te zijn mishandeld; zij zijn dader en slachtoffer tegelijk, terwijl mannen die hun partner doden vaker alleen dader zijn.

In veel situaties van geweld in relaties spelen machtsprocessen een rol. De vraag is in hoeverre een verschil in positie en macht tussen mannen en vrouwen tot uitdrukking moet komen in het beleid. Is een gedifferentieerde aanpak gewenst?

Burgercontacten en opnamen van aangiften

Aandacht voor bejegening en klanttevredenheid in het kader van het verbeteren van de relatie tussen politie en burger is een van de speerpunten van beleid (Landelijk Kader Nederlandse politie 2007). Onderzoek laat zien dat daarbij naast de mening van de burger over het contact met de politie en het oordeel over de beschikbaarheid, ook het totale imago van de politie van belang is (Kerntakennotitie, 2005).

Het Verwey-Jonker Instituut doet onderzoek naar de verwachtingen van burgers ten aanzien van politietoetreden en de beleving van politietoetreden door burgers in de positie van aangever (slachtoffer), signaleerder (getuige) en overtreder van de wet. Hieruit komt naar voren dat burgers meer tevreden zullen zijn als de politie in staat is het feitelijk optreden te verbeteren. Dit geldt voor overtredders (zie hoofdstuk 4), signaleerders en aangevers. De tevredenheidsscore zal omhoog gaan door a. signaleerders na de melding beter te informeren, b. goed door te vragen over de gebeurtenis en c. goed te luisteren tijdens de melding. Voor de aangevers zal met name het verbeteren van de informatieverstrekking er aan bijdragen dat de verwachtingen minder vaak niet negatief worden bijgesteld. Vooral informatie over wat er na de aangifte is gebeurd, bijvoorbeeld of verdachten zijn aangehouden en bestraft, is belangrijk om door te geven. Luisteren, correctheid en vriendelijkheid van de politie wordt doorgaans positief gewaardeerd. Alleen bij de groep aangevers zijn verschillen naar sekse gevonden wat betreft verwachtingen ten aanzien van politietoetreden en ondervonden politietoetreden. Vrouwelijke aangevers hebben vaker een positief oordeel over het politietoetreden dan mannelijke aangevers (90% tegenover 83%). Zij geven een hoger cijfer over het politietoetreden tijdens de aangifte en voor het eindoordeel over het politietoetreden dan mannelijke aangevers (7,7 en 7,0 tegenover 7,2 en 6,5). Mannelijke aangevers stellen hun verwachtingen vaker bij dan vrouwelijke aangevers, zowel positief (18% tegenover 11%), als negatief (17% tegenover 10%). Hieruit volgt dat mannen duidelijk vaker dan vrouwen de verwachtingen wijzigen. Ook blijkt dat autochtonen meer tevreden zijn over de politie dan allochtonen aangevers. Als naar het type delict wordt gekeken zijn aangevers van geweldsdelicten meer tevreden dan aangevers van vandalisme en diefstal. (Goderie & Tierolf, 2007).

De vraag is wat dit betekent voor het beleid. Duidelijk is dat in het burgercontact 'vrouwelijke eigenschappen' als goed luisteren en doorvragen op wat er is gebeurd, belangrijk zijn voor een positief contact met de burger, zoals ook uit de vorige paragraaf naar voren kwam (surveillance en gezagsuitoefening). Hiervoor is in algemene zin aangegeven hoe burgers oordelen over het politieoptreden. Daar komt uit naar voren dat ook het type delict waarvan aangifte wordt gedaan een rol speelt. Dit zou nader kunnen worden uitgewerkt voor verschillende delicttypen: geweldsdelicten, zedenmisdrijven, vernieling en diefstal, waarbij dan ook de genderaspecten moeten worden betrokken. Dit vergt echter meer onderzoek.

4

Inschatten, aanhouden en verhoren

In het voorgaande hoofdstuk stond het contact met de burger centraal. In dit hoofdstuk gaat het om het politieoptreden in geval van opsporing en handhaving. We richten ons eerst op het handelen van de politie bij strafrechtelijk optreden en vervolgens op het omgaan met doelgroepen.

De strafrechtelijke aanpak

Onderdelen van de strafrechtelijke aanpak zijn het inschatten of situaties strafbare feiten betreffen of dat er een gevaar dreigt. Ook aanhouden en verhoren behoren tot de strafrechtelijke aanpak. Iemand kan worden aangehouden als sprake is van een verdenking van een strafbaar feit. Dit lijkt los te staan van gender (etniciteit of seksuele geaardheid). Ook het verhoren van verdachten lijkt gender neutraal. Uit de gesprekken met diverse politieagenten komt echter naar voren dat gender onbewust een rol lijkt te spelen, zowel op het niveau van het inzetten van mannelijk of vrouwelijk personeel als bij het inschatten van de maatschappelijke problematiek.

Uit het verkennende onderzoek door studenten blijkt bijvoorbeeld dat mannelijke politieagenten vaak betrokken waren bij de afhandeling van winkeldiefstallen en aanhoudingen, terwijl vrouwen daar nauwelijks bij betrokken waren. In die gevallen vertoonden mannen doorgaans dominant gedrag (Drupsteen 2005). Mannen vertonen in het algemeen vaker dominant gedrag. Vrouwen daarentegen arresteren vaker.¹² Arresteren gaat vaak gepaard met verzet en is veruit de belangrijkste verklaring voor fysiek agressief gedrag tegen de politie (Wilson & Braithwaite, 1993 aangehaald in Van Stokkom 2005). Toch zijn vrouwen minder betrokken bij geweld.

Uit de telefonische gesprekken met een aantal politiemensen komen voorbeelden naar voren hoe denkbare eigenschappen van vrouwen en mannen een rol kunnen spelen als het gaat om het inzetten van vrouwen of mannen bij bepaalde politietaken. Aan vrouwen wordt bijvoorbeeld toegeschreven dat zij een de-escalerend effect hebben in geweldssituaties; door een vrouw naar voren te sturen, zullen vechters verbaasd zijn en stoppen, is een notie die naar voren werd gebracht. Een potige man zal eerder leiden tot escalatie, is een andere veronderstelling. In situaties waar het aankomt op fysieke kracht worden daarentegen mannen ingezet. In verhoorsituaties wordt eerder een vrouw erop afgestuurd als het om een gevoelig type verdachte gaat, terwijl mannen de verdachte aanpakken die niet wil praten.

¹² De reden hiervoor kan zijn dat door aan te houden vrouwen laten zien dat zij kordaat kunnen optreden (Van Stokkom, 2005, p.19)

Meer in het algemeen geldt dat afhankelijk van het soort delict, type verdachten en interactie die plaatsvindt, verschillende communicatievaardigheden nodig zijn. Als het om overtreding van lichte vergrijpen gaat, is een vriendelijke en correcte bejegening van belang, evenals luisteren en informeren (Goderie & Tierolf, 2007). Communicatievaardigheden zijn bijzonder belangrijk in het contact met de burger, dat wil zeggen contact maken, proberen te overtuigen en uitleg geven. Uit buitenlands onderzoek blijkt dat deze communicatieve vaardigheden geen gemeengoed zijn onder politieagenten. De politie kan bijvoorbeeld niet goed met emotionele uitbarstingen omgaan. Of zij vertonen een harde en afstandelijke stijl en ontkennen de authenticiteit van gevoelens van verdachten en schrijven hen strategisch handelen toe. Het geven van emotionele ondersteuning wordt als vrouwenwerk beschouwd en discussiëren over emoties ligt moeilijk. Emotie wordt gezien als een zwakte en ervaren als statusbedreigend. Ook is het evalueren van gebeurtenissen niet populair. Door bluf, lef en humor zetten politiemensen negatieve gevoelens van zich af (Van Stokkom, 2005).

In wezen gaat het in het politiecontact om emotiemanagement: het vermogen op gepaste wijze met emoties in conflictsituaties om te gaan. Iemand moet geloofwaardig overkomen: beschikken over expertise en vertrouwenwekkend zijn. Dat wil zeggen dat het belangrijk is dat de betrokken burgers zich op hun gemak voelen en dat zij de indruk hebben dat hun belang wordt begrepen. Ook is het belangrijk dat de politieagent overkomt als dynamisch, dat wil zeggen als een krachtige en aantrekkelijke persoon. Er behoort een juiste balans te zijn tussen distantie en betrokkenheid (Van Stokkom 2005, p.126-135). Dit lijkt op een mooie mix tussen zogenaamde vrouwelijke en mannelijke eigenschappen.

Nader onderzoek is nodig om meer zicht te krijgen op de (verschillen in) aanpak van mannen en vrouwen en te zoeken naar hoe verschillen in communicatiestrategieën kunnen worden ingezet voor verschillende situaties en verschillende emoties (angstig, boos, onverschillig, onredelijk, emotioneel) van burgers. Daarnaast is ook een punt van aandacht dat vrouwelijke en mannelijk verdachten anders kunnen reageren op politieoptreden. Mannen zijn meer gewend aan sarcasme, plagen en schelden en kunnen makkelijker overschakelen op vijandig gedrag. Vrouwen (als verdachte) bejegenen politiemensen fatsoenlijker dan mannen, maar als ze zich vernederd voelen, neemt het verzet in sterke mate toe. Vrouwen blijken gevoeliger voor statusbedreiging dan mannen. "Dit zou kunnen verklaren dat vrouwen wanneer zij menen dat ze vernederend worden aangepakt door de politie, kunnen doorslaan." (Van Stokkom, 2005, p.115.)

Doelgroepen

Een ander aspect betreft de reactie van de politie op maatschappelijke ontwikkelingen en doelgroepen. Is er aandacht voor de seksspecifieke ontwikkelingen, zoals opkomst van criminele (allochtone) meidengroepen? De rol van meiden in straatbendes heeft specifieke genderaspecten: zij hebben bijvoorbeeld vaak een meer perifere positie. Om in contact te kunnen komen met de straatbendes kan de rol van meiden essentieel zijn. Wordt met dit soort aspecten bewust rekening gehouden in het opsporingsbeleid?¹³ Ook in het terugdringen van het gevaar op terroristische aanslagen of het in kaart brengen van de radicale islamitische groeperingen is inzicht in mannen en vrouwenrollen essentieel (Groen & Kranenberg, 2006).

¹³ Tijdens de workshop bediscussiëren we de volgende stelling: In de aanpak van (jeugd)criminaliteit moet meer aandacht worden besteed aan de rol van meiden/vrouwen.

Het lijkt goed een inventarisatie te maken van de huidige maatschappelijke problemen en de aanpak van de doelgroepen vanuit genderperspectief. In hoeverre hebben mannen en vrouwen specifieke genderrollen, in hoeverre kan de politie expliciet hierop inspelen ten behoeve van de opsporing? In hoeverre verdienen meiden/vrouwen die betrokken zijn bij misdrijven een andere aanpak? En hoe wordt de inschatting van gevaar (on)bewust op genderdenkbeelden gebaseerd en werkt dit in het voordeel of nadeel van vrouwen?

Ter afsluiting staat hieronder in een kader een voorbeeld over de aanpak van zedenmisdrijven. Dit laat zien hoe genderaspecten op de verschillende 'niveaus' - kerntaken, het handelen van de politie en doelgroepen -, een rol kunnen spelen.

Voorbeeld aanpak zedenmisdrijven

Dankzij de vrouwenbeweging is in de jaren zeventig en tachtig seksueel geweld als seksspecifieke vorm van geweld op de politieke agenda gezet. Niet alleen werd duidelijk dat met name vrouwen en meisjes slachtoffer werden van seksueel geweld door mannen, maar ook dat veel seksueel geweld plaatsvindt in de privé sfeer; door bekenden, familie, (stief)vaders en echtgenoten. Dit had consequenties voor de definiëring van openbare orde: ook geweld binnenshuis werd beschouwd als strafbaar feit waar de politie een taak in had. Daarnaast werd de bejegening van slachtoffers van verkrachting door politie en justitie door de vrouwenbeweging aan de kaak gesteld. Met de richtlijn de Beaufort werd voor het eerst de bejegening van het slachtoffer als belangrijker aspect van politiewerk naar voren gehaald dan de opsporingsdoelstelling; voorkomen moest worden dat het slachtoffer dat aangifte deed van verkrachting opnieuw zou worden getraumatiseerd door de strafrechtelijke procedure. Als kerntaak werd dus niet alleen de opsporing beschouwd, maar ook de zorgvuldige bejegening van het slachtoffer. Bovendien werd in de taak van de zedenpolitie bewust rekening gehouden met gender: als het slachtoffer liever met een vrouwelijke rechercheur wilde praten, moest dit mogelijk zijn (dit gold later ook voor de slachtoffers van vrouwenhandel). Met andere woorden, er werd erkend dat de sekse van politieagenten uit kan maken in de uitoefening van hun werk; de noodzaak van gemengde teams werd ingezien.

De zedentaak werd in die tijd beschouwd als een softe politietaak; meer gericht op hulpverlening en ondersteuning van slachtoffers. Het werd niet even hoog gewaardeerd als het vangen van boeven. In trainingen zeden was aandacht voor de omgang met slachtoffers van seksueel geweld. De wijze van omgang met emoties en met elkaar kwam ter discussie te staan. Er werd bijvoorbeeld gepraat over de norm dat een politiemann/vrouw geen emoties mocht laten zien (want dat is niet stoer), terwijl emoties wel degelijk van invloed zijn op de uitvoering van het werk.

Tegenwoordig wordt de bejegening van het slachtoffer niet meer boven de opsporingstaak gezet (zie de richtlijnen zedenmisdrijven). De vraag is in hoeverre de huidige zeden en jeugdafdelingen nog aandacht hebben voor genderaspecten van het werk en of dit noodzakelijk is voor een adequate bejegening. Aan vrouwen wordt bijvoorbeeld toegedacht dat zij makkelijker over seksualiteit met vrouwen praten, maar hoe zit het als mannen slachtoffer zijn van seksueel geweld, praten ook mannen makkelijker met een vrouw als het om aan seksualiteit gerelateerd geweld gaat, bijvoorbeeld in geval van potenrammen? En wat heeft dat met 'mannelijke' en 'vrouwelijke' kwaliteiten te maken? De vraag is of er tegenwoordig nog voldoende oog is voor genderspecifieke aspecten, zowel in de opsporing als in de slachtofferbenadering.

Mainstreamen moet

De vraag van deze paper luidde: Hoe werkt gender door in het werk van de politie en is een vernieuwde aandacht voor gender wenselijk uit oogpunt van legitimiteit van de politie?

In dit paper hebben we laten zien hoe de positie van vrouwen binnen de politie veranderde van een zeldzame verschijning in de jaren twintig van de vorige eeuw tot een gewone verschijning heden ten dage. De taken veranderde van 'vrouwen-taken' zoals het verrichten van sociale arbeid, hulp verlenen en misdaadpreventie naar regulier politiewerk. Er is qua taken geen duidelijk onderscheid meer tussen mannen en vrouwen binnen de politie. Wel zijn vrouwen nog steeds zeldzaam aan de top. De harde kanten van vrouwendiscriminatie zijn afgesleten, waardoor het lastiger is de vinger te leggen op de doorwerking van gender in het politiewerk.

Op drie niveaus is gekeken naar een eventuele invloed van gender: de kerntaken, het handelen van de politie en de doelgroepen.

We zien dat de kerntaken van de politie in de loop van de eeuw zijn verschoven. Toen vrouwen tot de politie toetraden, werd de kerntaak van de politie vooral in termen van handhaven en opsporen benoemd. Vrouwen kregen een weliswaar belangrijke rol in de maatschappelijke taak van de politie, maar deze werd als minder beschouwd dan de opsporingstaak. In de jaren zeventig veranderde de taakopvatting van de politie meer richting hulpverlening en opvang van slachtoffers; het menselijke gezicht en de politie als vriend werd naar voren gebracht. Zachte ('vrouwelijke') eigenschappen als communiceren en oog voor de ander, werden van essentieel belang voor de legitimiteit van de politie. Sinds begin deze eeuw staat de opsporing en handhaving meer op de voorgrond, mede in het licht van de prestatiecontracten. Inzicht in hoe de verhouding tussen hulpverlenende taken, opsporing en handhaving ligt vergt nader onderzoek.

Er is een blinde vlek in de wijze waarop gender doorwerkt in de taakuitvoering van de politie; gender speelt weliswaar een rol in zowel de uitoefening van de opsporing en handhaving als in de bejegening van de burgers, maar hierover is weinig informatie. Het onderzoek dat beschikbaar is geeft aan dat in de taakuitoefening sekseverschillen zijn te onderscheiden. Politievrouwen lijken sneller te worden aanvaard door het publiek en hebben een de-escalerende rol in geweldadige situaties. Voor het gezag van de politie is van essentieel belang dat de politie communiceert met de burger (in de rol van slachtoffer, getuige en verdachte) en zowel afstand bewaart als betrokkenheid toont. Meer aandacht lijkt gewenst voor de invloed van gender op de uitvoering van de politietaak, de waardering voor vrouwelijke en mannelijke eigenschappen en waarden, en hoe 'harde' en 'zachte' eigenschappen en vaardigheden een rol behoren te spelen op het niveau van emotiemanagement. De vraag is of belangrijke communicatieve

eigenschappen, aandacht voor emotiemanagement, in termen van vrouwelijk en mannelijk moeten worden gedefinieerd of dat dit juist leidt tot stereotypering van de seksen wat uiteindelijk een negatief effect heeft voor vrouwen (en mannen).

Tot slot hebben we stil gestaan bij de doelgroepen. Ook in het doelgroepenbeleid lijkt weinig oog voor seksspecifieke posities. Dit geldt zowel voor de hulp aan slachtoffers (bijvoorbeeld van huiselijk geweld, zedenmisdrijven, of eer gerelateerd geweld), als in de opsporing en handhaving (denk aan jeugdbendes). Aandacht voor gender in het doelgroepenbeleid is wenselijk om beter aan te kunnen sluiten bij de wensen en noden van burgers en om het opsporings- en handhavingsbeleid te verbeteren.

De vraag was of aandacht voor gender noodzakelijk is uit oogpunt van de legitimiteit van de politie. Dit is naar onze mening het geval. De doorwerking van gender in het politiewerk vindt nu onbewust plaats. De tijdgeest vergt kwalitatieve communicatiestrategieën en afwisseling van harde en zachte interventies, zowel in de opsporing en handhaving als in de bejegening van slachtoffers en de hulpverlening. Door oog te hebben voor gender kan hierin een belangrijke stap genomen worden.

6

Gebruikte literatuur

Brink, M. van den (2006). *Moeders in de mainstream. Genderanalyse van het werk van het VN-Kinderrechtencomite*. Proefschrift Universiteit Utrecht.

Burke, R.J., & Mikkelsen, A. (2004). Gender issues in policing: do they matter? *WIMR* 20, 2, 133-143.

Dijksman, G. (z.j.) *De essentie van het beroepsbeeld van de politie*, ongepubliceerd.

Drupsteen, I. (2005). *Politiewerk in de praktijk. Een verbaal apart*. Scriptie. Universiteit Twente.

Gender Mainstreaming, Kabinetsstandpunt (2001).

Goderie, M., & Tierolf, B. (verschijnt in 2007). *Wat levert het politieoptreden de burger op?* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Groen, J., & A. Kranenberg (2006). *Strijdsters van Allah. Radicale moslima's en het Hofstadnetwerk*. Amsterdam: De Volkskrant/Meulenhoff.

Kerntaken, een notitie (2005) bijlage Brief aan de Tweede Kamer over Kabinetsstandpunt evaluatie politieorganisatie, 15 oktober 2005.

Kop, N., e.a. (1997). *Politie en publiek. Een onderzoek naar de interactie politie-publiek tijdens de surveillancedienst*. Deventer: Gouda Quint.

Landelijk Kader Nederlandse Politie 2007.

Lünnemann, K.D., & Bruinsma, M.Y. (2006). *Geweld binnen en buiten. Aard en omvang en daders van huiselijk en publiek geweld in Nederland*. (WODC-reeks Onderzoek en beleid 231) Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Lünnemann, K.D., & Overgaag, A. (2002). *Inventarisatie projecten huiselijk geweld en aanpak huiselijk geweld op instellingsniveau. Een verkennend onderzoek*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Mannekes, N. (1998). *Vrouwen van kaliber*.

Martin, E.S. (1999). Police Force or Police Service? Gender and Emotional Labor. *ANNALS, AAPSS*, 561, January, 111-126.

Privé geweld - Publieke zaak (2002). Den Haag: Ministerie van Justitie.

Sey, A., & Jochoms, Th. (2007). Naar intelligent presteren. Uitdagingen voor leiderschap bij sturing met prestaties bij de politie. *Tijdschrift voor Veiligheid*, nr. 1.

Stokkom, B. van (2006). Naar professionele manieren van aanspreken. *Tijdschrift voor de Politie*, 3, 12-16.

Stokkom, B. van (2005). *Beledigd in Amsterdam. Verbaal geweld tussen politie en publiek*. Politieregio Amsterdam Amstelland.

Stol, W., & Vink, N. (2005). Interactie op straat tussen politie en jeugd. In: *Van Wijk e.a. Politie en Jeugd, een inleiding voor de praktijk*. Elsevier overheid, p. 213-228.

Stol, W. e.a. (2004). *Politiestraatwerk in Nederland*. CPW-reeks Politiewetenschap.

Römkens, R. (2006). *Gendermainstreaming gelukt? Een verkenning van de beleidsdossiers mensenhandel en huiselijk geweld van het ministerie van justitie*. Een paper i.o.v. de Visitatie Commissie Emancipatie (intern stuk).

Terpstra, & Kouwenhoven (2004). *Samenwerking en netwerken in de lokale veiligheidszorg*. Zeist: Kerkebosch.

VCE (2005). *Dat moet echt beter*. Den Haag.

Vogelsang, H. (2006). Gezocht: politiechef (m/v). *Blauw*, 2, 22

Colofon

opdrachtgever/financier
auteur
met medewerking van
omslag
basisontwerp binnenwerk
opmaak
uitgave

Visitatiecommissie Emancipatie
Dr. mr. K. Lünemann
Drs. M. Goderie, drs. I. de Groot, drs. M. Wijers
Grafitall, Valkenswaard
Gerda Mulder BNO, Oosterbeek
N. van Koutrik
Verwey-Jonker Instituut
Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
telefoon 030-2300799
telefax 030-2300683
e-mail secre@verwey-jonker.nl
website www.verwey-jonker.nl

De publicatie

De publicatie kan gedownload worden via onze website: <http://www.verwey-jonker.nl>.

Behalve via deze site kunt u producten bestellen door te mailen naar verwey-jonker@adrepak.nl of faxen naar 070-359 07 01, onder vermelding van de titel van de publicatie, uw naam, factuuradres en afleveradres.

ISBN 978-90-5830-236-6

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2007

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction is allowed, on condition that the source is mentioned.